

ОНОМАСІОЛОГІЧНЕ УЗГОДЖЕННЯ ЗАСОБІВ ПРЕДИКАЦІЇ В ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

Олена Кульбабська. Ономасіологічне узгодження засобів предикації в простому реченні.

Схарактеризовано найактуальніші виміри предикації як віднесення номінативного змісту речення до дійсності. Установлено особливості засобів первинної та вторинної предикації в простому реченні з урахуванням номінативних потенцій частин мови.

Ключові слова: ономасіологія, предикативність, предикація, суб'єкт, предикат, частини мови, синтаксична позиція, функція.

Елена Кульбабская. Ономасиологическое согласование средств предикации в простом предложении.

Охарактеризованы актуальные подходы к изучению предикации как соотношения номинативного содержания предложения к действительности. Установлены особенности средств первичной и вторичной предикации в простом предложении с учетом номинативного потенциала частей речи.

Ключевые слова: ономасиология, предикативность, предикация, субъект, предикат, части речи, синтаксическая позиция, функция.

Olena Kulbabska. Onomasiological concordance of facilities of predication in a simple sentence.

In the article author described the actual going near the study of predication as correlations of nominative maintenance of suggestion to reality. The features of facilities of primary and secondary predication are set in a simple sentence taking into account nominative potential of parts of speech.

Key words: onomasiology, predicativity, predication, subject, predicate, part of speech, syntactic position, function.

У сучасній лінгвістиці триває становлення нової наукової парадигми, що ґрунтується на поняттях „діяльність” і „мовленнева комунікація” (Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, В. Виноградов, В. Гак, Ю. Караулов, Г. Колшанський, О. Кубрякова, Т. А. ван Дейк, Дж. Томас, Р. Барт та ін.). Необхідність виявити „входження мовних феноменів як до сфери людської особистості, так і до соціальної дійсності” [2] зумовлює посилену увагу мовознавців до номінативного та комунікативно-прагматичного аспектів мовленневої діяльності. Зокрема, зроблено спроби пояснити механізм об'єктивації реальності в семантичній структурі номінативних одиниць української мови та вмотивувати їхню роль у висловленні (І. Вихованець, К. Городенська, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, Н. Іваницька, О. Селіванова, М. Скаб та ін.). Сучасна синтаксична наука потребує нової дефініції поняття предикації в аспекті когнітивної та мовленневої діяльності, оскільки інформація про позамовну дійсність невіддільна від свідомості, волі й комунікативних інтенцій мовця, від прагматичної спрямованості висловлення. У цьому вбачаємо **актуальність і перспективність** обраної теми.

Мета аналізу полягає у встановленні специфіки засобів предикації в простому реченні, семантико-синтаксичні характеристики яких зумовлені номінативними потенціями частин мови. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання відповідних **завдань**: 1) простежити основні підходи до розгляду ономасіологічної близькості різних частин мови; 2) установити закономірності кваліфікації та рангування предикатних синтаксем з оперттям на теорію номінації; 3) схарактеризувати найактуальніші виміри предикації як віднесення номінативного змісту речення до дійсності.

Критерій ономасіологічної близькості різних частин мови (здебільшого непохідних, первинних, і похідних від тих самих основ) в українському мовознавстві запропонувала Н. Гуйванюк, визначаючи основні передумови кореферентності синтаксичних одиниць [11, с. 31–36; 12, с. 182]. За справедливими спостереженнями дослідниці, ономасіологічна ознака фіксується реально, експліцитно чи імпліцитно й виявляється за допомогою відповідного (ономасіологічного) предиката. Ономасіологічний розподіл слів на **п р е д и к а т н і** (ознакові) й **н е п р е д и к а т н і** (зі значенням реальної предметності, речовості) прогнозує їхню специфічну „поведінку” в семантико-синтаксичній структурі речення.

Останнім часом мовознавці дедалі частіше переходять від вивчення в ономасіологічному аспекті окремих частин мови до аналізу номінативних функцій окремих непредикативних

словосполучень і предикативних конструкцій (пропозиційних номінацій), установлюючи діалектичний зв'язок між номінацією та предикацією, хоча вони мають нетотожні цілі (Г. Колшанський, О. Кубрякова, О. Мельничук, Л. Теньєр та ін.). У цьому аспекті наріжним каменем для синтаксистів стають засоби вторинної предикації (актуалізовані компоненти), семантико-синтаксичні характеристики яких зумовлені номінативними потенціями частин мови, їхньою „нетотожністю на глибинному рівні” та „різною референтною кореляцією”, закріпленою в тій чи тій назві [20, с. 33].

Складність потрактування вторинних предикатних синтаксем спричинена тим, що „ми змушені втискувати зазначені форми в класифікацію, орієнтовану на інший принцип структурування речення. Ці синтаксичні конструкції за своїми об'єктивними властивостями перебувають між двома „відомствами” синтаксису, адже вони не такі, щоб їх можна назвати без застережень простими, проте й не такі, якими ми звикли бачити складні речення” [32, с. 169–170]. Установити причини різних мовних змін і пояснити ці лінгво-історичні явища як відображення та симптоми духовного та культурного розвитку – актуальне завдання ономазіології. На думку О. Кубрякової, особливо значущі в лексичній системі ті лексичні класи, що корелюють зі словами категорії повнозначних слів: з одного боку, у наївній картині світу їм належить основна роль у сортуванні концептів – оперативних одиниць нашої свідомості, а з іншого – пізнання когнітивних структур дає змогу відтворити деякі етапи росту і прогресу знання, накопичування людського досвіду [21, с. 218].

Засновники функціональної морфолого-синтаксичної концепції в українському мовознавстві відзначають істотний вплив на еволюцію частин мови саме комунікативних чинників [9, с. 5]: висловлення народжується не тільки для того, щоб сказати *про щось*, а й сказати *для чогось*, із комунікативною метою. З огляду на новітні підходи, стає зрозумілим, чому морфологія та ономазіологія здобувають гідне місце в теоретичних зацікавленнях мовознавців: саме в них укарбовано розмаїття й неповторні вияви мовної структури, глибокі й органічні зв'язки номінації та предикації.

За визначенням Н. Гуйванюк, „ономазіологічне значення слова – це складний комплекс значень (лексичного, словотвірного й частиномовного), що його виявляємо в процесі номінативно-репрезентативної діяльності” [12, с. 182]. Це значення впливає на місце того чи того члена в загальній схемі синтаксичної структури речення, на саме формування цієї структури, демонструючи зв'язки слова з дійсністю та вибір номінацій для окремих її фрагментів. У цьому аспекті важливим постає висновок, що мовні явища, які перебувають на поверхневому рівні як однакові, можуть походити з різних глибинних структур, і, навпаки, з різною формою на поверхневому рівні можуть, однак, походити з однієї глибинної структури (А. Загнітко, О. Кубрякова, В. Ярцева та ін.). Інколи вторинні функції таких слів перетинаються і витворюють спільну функціональну площину.

За комплексним (гетерогенним) критерієм вирізняють чотири частини мови в таких ієрархічних відношеннях: іменник та дієслово як центральні частини мови і прикметник та прислівник як периферійні частини мови (Є. Курилович, О. Пешковський, Л. Теньєр та ін.). Саме виокремлення іменників й дієслів – найуніверсальніше протиставлення в системі частин мови (О. Безпояско, І. Вихованець, К. Городенська, А. Грищенко, А. Загнітко, В. Русанівський та ін.). Центральність іменника й дієслова виявляємо в сукупності притаманних лише їм морфологічних категорій і виконанні основних функцій у структурі синтаксичних одиниць, оскільки семантична вісь пролягає між визначенням предмета і його ознак. Попри те, мовознавці справедливо вважають, що до чотирьох частин мови потрібно додати числівник за його семантичну своєрідність – виражати категорійне значення кількості [9, с. 16].

Семантичні ознаки всіх частин мови зумовлюють їхню синтаксичну роль, оскільки частини мови зароджувалися в надрах висловлення для маркування різних функцій номінації. Головні категорії слів формувалися задля забезпечення повнішого узгодження значень слів з їхніми функціями, номінації та предикації, а пізніше референції, предикації та модифікації, для того щоб розмежувати денотативні й сигніфікативні значення або ж тематичні та рематичні компоненти висловлення [21, с. 223]. Таке спрямування потоку інформації в мовленні має когнітивне обґрунтування.

Призначення д і є с л о в а бути носієм динамічної ознаки. Разом з іменником (займенником, числівником) дієслово утворює предикативну пару, а на семантико-синтаксичному рівні – основну

предикатему. І хоча воно має багато індивідуальних значень, проте всю семантичну багатоплановість, з ономасіологічного погляду, акумулює інваріантне значення: дієслівні предикати „предикують” імені певну ознаку.

Іменникові в системі частин мови відведено роль називати або означати об'єкти позамовної дійсності, оскільки ономасіологічна природа імені – бути мовним знаком предмета (у типових позиціях – суб'єкта предикації), що його відображає людська свідомість. Такі слова із загальним категорійним значенням реальної предметності формують підклас первинних іменників із денотативною семантичною функцією [13, с. 60]. Підклас вторинних іменників, які виражають діаметрально протилежну граматичну, „фіктивну”, предметність утворюють синтаксичні деривати, якщо категорійні значення прикметника, дієслова, прислівника набувають граматичної предметності, потрапляючи в характерні для іменника синтаксичні позиції [6, с. 16]. Іменник „самостійно не в змозі виконувати жодної функції, покладеної на нього категорією синтаксису. Для цього він має супроводжуватися в реченні (експліцитними або імпліцитними) знаками актуалізації та відношення, які б поєднували його з іншими актуалізованими членами. /.../ Лише власні імена автономні, оскільки вони актуальні за своєю природою” [5, с. 319]. Так, перебуваючи у валентній рамці предиката, іменник функціонує як суб'єкт, об'єкт, адресат, знаряддя і под. Наприклад: *Дівчина дивилась на Андрія* (А. Душак); *Світло котить переходовий харч шовкопрядам* (Е. Андрієвська); *Сусід кнотом здобував собі силу і повагу* (С. Яричевський). Попри те, „будь-який іменник змінює свою категорію, якщо функціонує як предикат або епітет без супроводу означених” [там само, с. 321], порівн.: *Михайло – приватний підприємець; Михайло-підприємець вчасно сплатив податки; Михайло, підприємець, вчасно сплатив податки; Гриміли десь козацькї літаври* (Є. Маланюк) // *Гриміли десь літаври козаків*. За спостереженнями Ш. Баллі, іменник також змінює свою категорію, якщо: 1) „функціонує як елемент словосполучення або сполучення слів”, напр.: *Яка прекрасна осінь у Карпатах!* (В. Сосюра); *Жінки, міщане вийшли на вали* (Ю. Дараган); 2) „сполучається з прийменником, який перетворює його на прислівниковий вираз”, напр.: *У гордості (гордо. – О. К.) своїй осамотіло стоїть людина* (М. Радчук); 3) „його актуалізують слова, які виконують інші додаткові функції” [там само, с. 322–324]. Наприклад: *І снують на привидів схожі думки* (О. Логінова). У таких виявах іменник репрезентує вторинну предикацію, а отже, стає центральною синтаксевою вторинної предикативи.

Для повного опису чи характеристики предмета мовлення використовуємо п р и к м е т н и к и. Цей семантично незалежний клас слів разом із прислівником і числівником спеціалізується на вираженні статичної ознаки. До того ж ознака, інтерпретована прикметником, завжди корелює з якимось предметом (субстанцією) [6, с. 94]. Категорійне значення прикметників виявляємо особливо чітко стосовно предмета й поняття.

Високий ступінь семантичної ємності, сигніфікативні й предикатні властивості зумовлюють належність прикметника в присубстантивній позиції до слів із пропозитивним типом значення, о з н а к о в и х с л і в [8, с. 133–35], тобто зі значенням, що тяжіє до семантики речень [4, с. 70], порівн.: *Високе дерево ловить й найбільше вітру* (Нар. тв.) // *Дерево ловить найбільше вітру, коли воно високе; Гарні квіти при дорозі довго не квітнуть* (Нар. тв.) // *Якщо квіти гарні, то вони при дорозі довго не квітнуть*. Синтаксичний механізм функціонування ознакових слів, їхня присубстантивна актуалізована позиція, метафоризація зумовили семантику прикметника, що виражає ознаку, властивості, риси об'єктів позамовної дійсності й виражає їх через зв'язки з цими предметами. Порівн.: прислівник, закріплений за придієслівною позицією, указує на ознаку ознаки, напр.: *Залунають в унісон підкови* (Б. Мельничук). Отже, єдина формально-синтаксична функція прикметника – виконувати роль приіменникового поширювального члена речення, напр.: *Як шанував ти рідне слово* (А. Душак); *Замела ніжні квіти зима* (В. Сосюра); *Чудна пісня спадала на зелену отаву царинок* (М. Коцюбинський).

У разі переміщення прикметника в інші (неприкметникові) синтаксичні позиції він утрачає характерні граматичні ознаки й набуває відповідних ознак іншої частини мови [9, с. 125; 24, с. 343], зокрема дієслова. Прикметник, як і ад'єктивованай дієприкметник, не може самостійно формувати предикативні члени речення без порушення „узгоджувальної гармонії” (вислів І. Вихованця) із взаємопов'язаним іменником-підметом. „Для того, щоб він став предикатом, потрібно актуалізуватися зв'язкою. /.../ Зв'язка завжди імпліцитна в синтагмах, утворених від речення” [5, с. 326], тобто у вторинних предикативах. Порівн.: *Петро глухий був і небагатий*

(О. Вільшина); *Я не співаю з голосу чужого* (С. Заєць) // *Я не співаю з голосу + Голос (є) чужий*. Отже, прикметники, звужуючи значення об'єктів, відбивають їхні реальні або метафоризовані властивості. За важливим зауваженням І. Вихованця, прикметник і прислівник як предикатні слова функціонують у структурі речення внаслідок зниження рангу предиката, тобто переведення його з центральної позиції в периферію [7, с. 43].

Різновидом предикативного вживання прикметникових форм є випадки їхньої придієслівної позиції у подвійному присудкові. Проте і в цьому разі прикметник набуває синтаксичних ознак дієслова й відрізняється від основного предикативного вживання наявністю суміжного присудкового дієслова, предикативні категорії якого поширюються і на прикметникову форму, напр.: *Марійка ве ш т а л а с ь по х ат і за жу р е н а* (О. Кобилянська); *Я л е т і в щ а с л и в и й в л і т а к у* (В. Вознюк).

За наявністю номінативної функції, а саме як мовної назви кількості, об'єднуються в окремих розряд і ч и с л і в н и к и. Щоправда, граматисти зазначають, що номінативність числівника досить своєрідна: „Кількість як така в реальному світі не існує: вона є абстрактною категорією людського мислення. Отже, референтна сфера числівника непередметна” [6, с. 142]. Утім, зазначає К. Городенська, кількісні відношення між предметами виявляють зв'язок числівників із реальним світом, зумовлюючи їхні номінативні функції: нумеративну (називання абстрактно-математичного числа) та квантитативну (називання кількості предметів) [3, с. 8–9]. У гетерогенній класифікації ця частина мови вирізняється за семантичною домінантою – значенням кількості – й модифікацією / нейтралізацією морфологічних категорій роду, числа й відмінка.

Синтаксичні особливості числівника також знебарвлені. Наприклад, Ю. Шевельов виокремив такі основні синтаксичні риси українського числівника впродовж його розвитку: „1) використання числівника в його становленні категорії числа не тільки як семантичної категорії, але й на послугах синтакси залежності і 2) використання узгодження і керування не як взаємоусунених, а як рівнолегких і взаємодоповнюючих” [33, с. 458]. Числівник не має первинної синтаксичної функції, зумовленої його лексичним значенням. У структурі речення він виконує синтаксичну роль інших частин мови, дублюючи їхні функції. Конститутивну роль у формуванні речення числівник відіграє за умови нумеративного (без супроводу іменника) вживання, зближуючись із іменниковими ознаками в синтаксичному плані, напр.: *Два додати два – чотири*.

Числівник із кваліфікативною функцією завжди функціонує в присубстантивній позиції як основній, але це не означає, що він дублює первинну функцію прикметника, оскільки лише модифікує значення множини, виражене субстантивом, напр.: *Два опришки рушили собі домів* (Ю. Федькович) // *Опришки рушили собі домів + Опришків було двоє; Людина ввібрала в себе чотири першоелементи макрокосмосу* (А. Содомора) // *Людина ввібрала в себе першоелементи макрокосмосу + Першоелементів було чотири*. У наведених прикладах числівник утворює з іменником функціонально-семантичну єдність, яка виконує іменникову роль підмета або сильнокерованого об'єктного поширювача та не виражає атрибутивних відношень, керуючи ним. Із цією позицією корелює числівник у позиції присудка, що потребує родового відмінка в позиції підмета, як-от: *Синів було два*. У непрямих відмінках числівниково-іменникова сполука може бути в приіменниковій означальній позиції, напр.: *По хвилі вже текла розмова друзів двох* (Б. Мельничук). Деколи числівниково-іменникова сполука виконує роль подвійного присудка, утворюючи синтаксично нерозкладні словосполучення, напр.: *По мосту йшов хлопчик літ на десять* (В. Сосюра), або дуплексиви, напр.: *Дві жінки стояли похмурі й сумні* (В. Вознюк). Отже, роль числівників із семантикою означеної / неозначеної кількості предметів виявляємо насамперед у передаванні супровідного предикатного (кількісного) значення, а числівників на означення абстрактного числа – несупровідного предикативного значення.

Прислівник із-поміж інших повнозначних частин мови вирізняє така ознака, як синтаксична зумовленість лексичного значення, оскільки воно не самостійне, як у іменника, прикметника та дієслова [7, с. 17, 185; 31, с. 82]. Лексичне значення предмета (*працювати вдень, купувати гуртом*), статичної ознаки (*виглядати втомлено, зустріти радісно*), динамічної ознаки (*чекати сидячи, читати ліжачки*) зумовлене предикатним словом. Унаслідок цього формуються відношення двох ознакових слів, семантику яких кваліфікують як ознаку ознак – динамічної дієслівної та статичної прикметникової чи іншої прислівникової, напр.: *Бенедьо також тихо розібрався і ляг на лаві* (І. Франко); *Осінь нічка дуже зимна* (Ю. Федькович); *Дорога біліє ледве*

примірно для ока (Леся Українка). Саме тому прислівники – синтагматичний клас слів, що виконують функцію означення (атрибута) до класу предикатів [7, с. 17; 13, с. 60; 9, с. 298], указуючи на спосіб перебігу дії, час, причину, мету тощо.

Отже, прислівник спеціалізується на вираженні синтаксичних, означально-предикатних відношень – дієслова і прислівника, прикметника і прислівника. За синтаксичною природою значення прислівник відрізняється від динамічної ознаки дієслова і статичного прикметника. Якщо прикметник і дієслово безпосередньо визначають ознаку предмета, то прислівники опосередковано, через ознаку предмета, поєднуючись із предметом. Це дає підстави говорити про периферійний характер ознаки прислівника [9, с. 298] та про специфічність його синтаксичної функції. Виражаючи відношення між ознаковими словами, прислівник не може виконувати роль ані підмета, ані присудка (тобто не входить до елементарної семантико-синтаксичної структури речення), ані узгоджуваного чи керованого поширювачів без синтаксичного переходу до інших частин мови. Прислівникова позиція входить у валентну рамку лише дієслів локативного стану: *Наметове містечко розташувалося внизу*. Для прислівника характерна детермінантна позиція, як от: *Вранці Марко до наймички ручки простягає* (Т. Шевченко); *Давно дуже перекинувся Господь Бог стареньким дідом* (Ю. Федькович) і придієслівна позиція поширювача означально-обставинного типу, напр.: *Я довго дивився на ниви і луки* (О. Вільшина); *Рана швидко затягувалась* (М. Коцюбинський). Прислівник набуває ознак вторинної предикатної синтаксеми у складі вторинної предикатеми.

Частини мови мають у своєму складі підклас дериватів, які відрізняються від слів із первинним значенням, але набувають категорійного значення іншої частини мови, розширюючи в такий спосіб арсенал засобів вторинної предикації. Так, *інфінітив* в традиційно зараховують до п'яти дієслівних утворень разом із дієвідмінюваними дієсловами, дієприкметниками, дієприслівниками та предикативними (присудковими) формами на *-но*, *-то*. Усі компоненти з дієслівної парадигми, крім дієвідмінюваних (або особово-часових, особово-способових), виявляють „якусь одну чи дві ознаки з необхідного комплексу ознак, нерідко частково або специфічно” [там само, с. 221]. У цьому аспекті інфінітив „хоч і має дієслівну семантику (значення дії, процесу чи стану), проте в позиціях двох протиставлених одна одній частин мови – дієслова й іменника” [там само]. Це дає підстави кваліфікувати інфінітив як „дієіменник” (С. Смаль-Стоцький, Ф. Гартнер, В. Сімович), „гібридне, „контамінаційне слово” (В. Бабайцева), „вербоїдну форму” (Л. Мацько, А. Грищенко), „міжчастиномовну форму” або „синтаксичний субстантив” (І. Вихованець), „поліфункціональне дієслівне утворення” (В. Горпинич), „компонент, що одного кроку не зробив до імені” (А. Загнітко).

На думку В. Луцкай, виявлення синтаксичної семантики словоформ має спиратися на положення про те, що синтаксичні позиції у складі речення відкривають свій семантичний потенціал, орієнтований на словоформи, спеціалізовані для певних синтаксичних позицій, оскільки вони формувалися в цих синтаксичних позиціях, виконуючи певні синтаксичні функції [25, с. 69–70]. Саме тому синтаксичні позиції як головних, так і другорядних членів речення можуть заповнюватися прямо – спеціалізованими (морфологізованими) формами або ж неспеціалізованими формами. Так, дієвідмінювані утворення як предикативні форми виражають ознаку, що „сприймається у віднесенні її предметові (передусім у формі предикації)” [23, с. 314]; їхнє категорійне значення не суперечить семантиці синтаксичної позиції. Інфінітив же належить до неспеціалізованих форм т. зв. зони синкретизму: його ознаку „розглядають у граматиках як безвідносно до особи чи предмета, якому вона могла б належати чи й справді належить. Виразним виявом цього служить передусім функція в реченні: якщо для предикативних форм предикативна функція є основною, то для інфінітива вона є лише однією з тих, які він виконує” [там само]. У своєму загальному вимірі реченнево-категорійна інфінітивність ще тільки стає об'єктом окремих лінгвістичних студій. Її витлумачують як маркувальну ознаку певного структурного і функціонального різновиду речення або як семантико-синтаксичний ускладнювач структури останнього, оскільки в цьому ранзі інфінітив завжди постає носієм окремої пропозиції, тобто зображуваної ситуації позамовної дійсності. Реченнево-категорійна інфінітивність охоплює прості двоскладні й односкладні речення, поширюючись також на складні речення.

Особлива категорійна семантика інфінітива дає змогу виконувати різноманітні синтаксичні функції. Наприклад, інфінітив посідає лівобічну синтаксичну позицію, входить до граматичного центру двоскладного речення, перебуває з присудком у предикативному двобічному координативному

зв'язку й маркує реченнєву структуру за особливостями вияву підмета як інфінітивного блоку, напр.: **Бути завжди молодим – щастя** (С. Будний); **Боротися з ворогами – се наш могутий клич** (Д. Макогон); **Умерти в лютім бою за народную долю – для нас найбільша честь** (Д. Макогон).

О. Мельничук відзначав, що підметова позиція для інфінітива зумовлена похідністю цієї граматичної форми, втягуванням її в систему дієслова й набуттям здатності реалізовувати не властиві раніше модальні значення [26, с. 101]. Цілком викінченою постає думка мовознавця, що слов'янський інфінітив почав виконувати функцію підмета лише тоді, коли „остаточно позбувся своєї колишньої семантики давального відмінка віддієслівного імені” [там само, с. 125–126]. Для реалізації іменникових формально-синтаксичних і семантико-синтаксичних функцій інфінітивів не потребує синтетичних або аналітичних морфем [7, с. 80–81].

Саме здатність інфінітива виконувати функцію незалежного предикативного члена речення спричинила розвиток нового синтаксичного засобу для вираження модального значення волевиявлення. „Речення з незалежним інфінітивом сформувалися в той час, коли інфінітив почали вживати в контексті, у якому називалися дії, що мусили бути виконані групою осіб або окремою особою” [16, с. 273], напр.: **Залишатися в Крутах** (М. Марфієвич); **З якої чарівної криниці черпнути сили?**; **Тепер – снідати!**; **Пірнути б з гону на гін**; **Хлопчиків незручно розпитувати** (Із тв. В. Бабляка). Зазначимо, що проблема місця і статусу інфінітивних двоскладних й односкладних інфінітивних речень у лінгвістиці не розв'язана (див. про це: [14, с. 4; 30, с. 25]), оскільки часто увагу звертають або тільки на здатність інфінітива до нерегулярного заповнення синтаксичної позиції підмета (двоскладне речення), або лише констатують особливість морфологічного вираження головного члена (односкладне речення).

Водночас інфінітив досить часто є носієм речового значення в синтаксичній позиції компонента складеного присудка, напр.: **І ти мене зможеш любити-кохати!** (І. Діброва); **Він мусив би зречися життя** (І. Діброва); **Згодом дівчинка перестала плакати** (Д. Макогон); **Жити – значить боротись!** (І. Діброва), або простого дієслівного – некоординованого з підметом, напр.: **Мама теж плакати, сміятися** (В. Бабляк); або простого дієслівного ускладненого, маркуючи інтенсивність чи раптовість початку дії, напр.: **Коні ну мчати!** (В. Бабляк); **Тут вони давай працювати** (В. Бабляк). Як зазначає В. Сич [30, с. 25], іноді інфінітив разом з особовою формою дієслова створює своєрідне тавтологічне сполучення, виконуючи роль підсилювального слова для логічного виокремлення присудка, напр.: **Бити вони вас не битимуть** (Остап Вишня).

Отже, роль головного члена односкладного речення та присудка в двоскладному реченні постають ядерними функціями українського інфінітива; напівпериферійною – функція підмета у двоскладному реченні, до якої прилягає функція інфінітива у структурах на зразок *можна погодитися* [14, с. 9]. У таких позиціях інфінітив бере участь в акті первинної (основної) предикації семантично елементарного простого речення.

Функціональний аналіз „синтаксичного іменника – інфінітива” уможливорює виокремлення низки семантичних ускладнень речення, спричинених „предикатною (ознаковою) природою” цієї синтаксеми. Комбінацію первинної та вторинної предикацій зазвичай виявляємо в простих реченнях з інфінітивом у периферійних функціях (об'єктній, атрибутивній і обставинно-детермінантній), оскільки в межах цих значень інфінітив „розмиває” свою категорійну семантику, стаючи вторинною предикатною синтаксемою або синтаксемою із синкретичним значенням. Це дає підстави тлумачити інфінітив як „конденсат вихідного речення”, його „номіналізований репрезентат”, так само як і віддієслівний іменник (девербатив) [7, с. 82].

Із-поміж абстрактних іменників граматисти виокремлюють найчисленнішу групу вербоїдів – віддієслівних іменників (разом із відприкметниковими), або „функціональних ідентифікаторів” [19, с. 266], напр.: *читати / читання, охайний / охайність*; похідних слів на зразок „учитель” – „той, хто вчить”. „Програючи в однорідності позначень і ставлячи на одну площину власне предметні й опредмечені (штучно) імена, транспозиція надзвичайно збагачує семантичні можливості самого класу іменників й уможливорює гіпостази – сприйняття ознаки, процесу, дії або стану як окремого об'єкта” [22, с. 40]. Саме вони перекидають місток від предикатних знаків до непередикатних та репрезентують вторинну предикацію.

За визначенням І. Вихованця, семантика синтаксичних дериватів не відрізняється від лексичного значення вихідних для них дієслів, але вони змінюють свою частиномовну морфологічну належність, тобто входять до підкласу похідних іменників [9, с. 48–49]. Надзвичайно важливе зауваження лінгвіста

щодо семантичних характеристик цих іменників-дериватів, як-от: 1) належність до класу предикатних знаків, яким у ролі конститивної притаманна сема „ознака”; 2) здатність відтворювати дієслівну семантику дії (*спів, приїзд, читання, біганина*), процесу (*цвітіння, згасання*) та динамічного стану (*кохання, сидіння, перебування*) й у такий спосіб бути носіями інформації про події, явища, ситуації; 3) наявність функціонально-синтаксичних (а не власне семантичних) чинників, що визначають їхній категорійний статус у ділянці іменника, оскільки будь-які вторинні іменники як семантично похідні одиниці, завжди ґрунтуються на первинних іменниках і внаслідок цього набувають ознак граматичної предметності [там само, с. 47–50].

Очевидно, що для з'ясування закономірностей формування семантико-синтаксичної структури речення, – зазначає в монографічному дослідженні М. Мірченко, – особливе значення має аналіз взаємозв'язку синтаксису й лексики [27, с. 82]. Водночас ця взаємодія відображає міжкатегорійний взаємозв'язок дієслова як центральної величини в реченні й іменника, тобто поширення „дієслівної енергії” на ім'я, унаслідок чого під впливом дієслова посилюється „дієслівність” імені: вона в ньому зростає насамперед семантично, і в його синтаксичній поведінці виявляємо „зміну значення й кола діяльності іменника” [28, III, с. 5]. Найяскравіше ідея взаємодії дієслівних та іменникових категорій була проголошена і знайшла пояснення в працях О. Потебні, який довів, що дієслово в процесі розвитку мови чинить колосальний вплив на інші частини мови [28, I/II, с. 94; 107; 112–114; 143–146]. Як наслідок – у певних формах іменників збільшуються елементи дієслівності.

Ідею О. Потебні про поширення дієслівної енергії на іменники (та й інші частини мови) поглиблює вчення про вторинні (присудкові) функції іменників, їхню здатність бути „імпліцитними дієсловами”, акумулювати заряд присудковості”, бо вони з'являються внаслідок переходу предикативної фрази в іменну (субстантивну), або відреченнєве іменникове словосполучення, за І. Вихованцем [9, с. 84], напр.: *Пташки співають // спів пташок*. „Похідний із семантико-граматичного погляду іменник у структурі мови посідає особливе значення як **засіб конденсації висловлення** (виокремлення мос. – О. К.), суть якого полягає в тому, що вторинні іменники (які ґрунтуються на дієслові, прикметникові, числівникові та прислівникові) можуть, за потреби, ставати семантичними еквівалентами цілих висловлень, номіналізуючи їх. У короткій і апробованій людським досвідом формі похідні іменники можуть узагальнювати серії умовиводів і компактно перетворити на тему повідомлення будь-які розгорнуті висловлення” [там само, с. 50]. Зазначені трансформації називають синтаксичною деривацією [10, с. 3; 5–7], яка не змінює лексичної вартості вихідних предикатних слів із семантикою дії, процесу, стану тощо, на противагу деривації лексичній, що полягає в семантичній відмінності похідної одиниці. Лексична тотожність вихідного предикатного слова і похідного іменника завуальовує синтаксичну своєрідність останнього, оскільки в основу явища номіналізації покладено синтаксичні потреби. „Якщо предикатне слово за актуального членування речення переміщується з позиції реми в позицію теми, то відбувається конденсація висловлення і водночас утворення відпредикатного (здебільшого віддієслівного і відприкметникового) іменника. Те, що було метою повідомлення в попередньому висловленні, закономірно стає даним, відомим у наступному” [9, с. 101], порівн.: *Студент читає книгу і Читання книги – улюблене заняття студента*. У другому реченні відбувся морфологічний перехід дієслова в іменник, унаслідок чого вихідне дієслово втратило морфологічні дієслівні категорії часу, способу та особи, проте зберегло в дещо модифікованому вигляді категорію виду, а також вихідні для дієслова валентні властивості, з одного боку, і набуло нових – іменникових – категорій відмінка, числа й роду, з іншого боку.

Морфологічні категорії віддієслівного іменника з'явилися та закріпилися в ньому під впливом синтаксичного функціонування, тобто виконання в реченні характерних для іменника формально-синтаксичних функцій підмета або керованого поширювача, периферійних – обставинного поширювача та семантично-синтаксичних функцій суб'єкта, об'єкта, адресата, інструмента, локатива або часового комплікатора, що підтверджує думку „про значний творчий потенціал віддієслівної субстантивації” [15, с. 86; 34, с. 177], напр.: *Його [Андрія] збудило дзоркання ключів (І. Франко) // Ключі дзоркали, так що Андрій збудився; А про мамин крик Мирон і зовсім забув (І. Франко) // Мирон зовсім забув, що мама кричала; Інфекція має властивість поширення (Розм.) // Інфекція поширюється, у чому і полягає її властивість; Солідний віком чоловік боявся завадити натхненному співові юнака (І. Франко) // Солідний віком*

чоловік боявся, що завадить юнакові, який натхненно **співав**; Хлопець був причарований **красою** дівчини (Розм.)// Хлопця причарувала дівчина, яка **була красивою**; Подруга поспішала **на навчання** (Розм.)// Подруга поспішала, щоб **навчатися**; Чоловік **по слабості** лежав ще (І. Франко)// Незважаючи на те, що чоловік **не слабував**, проте він ще лежав; Тут оживала свідомість людська **для нової муки** (І. Франко)// Тут оживала свідомість людська, щоб знову **мучитися**; Бовдур глухо заревів з **болю** (І. Франко)// Бовдур глухо заревів, бо йому **боліло**; Документ прийняли і **без підпису** (Розм.)// Документ прийняли, дарма що хтось його не підписав; Я прикусив **до болю** нижню губу (Розм.)// Я прикусив губу так, що вона **заболіла**. Отже, „сліди” дієслова в похідній одиниці дають їй змогу закарбувати пропозитивну семантику – подійне або процесуальне значення, „сліди” іменника – вказівку на об’єкт як на особу або ж предмет дії, на її місце, час, причину, наслідок, здійснення попри перешкоду, тобто зберегти в слові категорійні характеристики джерела мотивації.

Інший „конденсат” згорнутого речення – відприкметникові, віддіеприкметникові та відприслівникові морфологізовані іменники. Морфологізація досягається за допомогою спеціальних засобів для кожного функціонального переходу словотворчих засобів. Наприклад, субстантивовані прикметники іменникове оформлення дістають, сполучаючись із такими суфіксами, як *-ість*, *-изн-*, *-от-*, *-інь*, *-ав-*, *-Ø-* та ін. Напр., *Земля припустила їх [дерева] корінням до вічності* (В. Вознюк); *Будити будуть хміль і щем, аж доки темінь не розтане* (М. Лазарук); *Небесна твердь – крихкий туману навис* (Е. Андрієвська).

Процес субстантивації дієприкметників супроводжується втратою дієслівних ознак, зокрема здатності керувати залежною словоформою, а з іншого боку – розвитком іменникових ознак (Г. Гнатюк, С. Обийкіна та ін.). Унаслідок семантичних змін віддіеприкметниковий морфологізований іменник набуває значення предметності (звуження лексичного значення), зберігаючи систему відмінкових флексій дієприкметника-мотиватора. У реченні така синтаксема зазвичай виконує функції суб’єкта, об’єкта, адресата, атрибута, напр.: *Минуле не раз стає мені перед очима* (Леся Українка); *Хоча лежачого не б’ють, то й полежать не дають лежачому* (Т. Шевченко); *І про страшенну таємницю голос похованих в ній не кричить* (Леся Українка).

Найменш продуктивна відприслівникова субстантивація, напр.: *Мені вже набридло твоє „завтра”* (Розм.). Номіналізована конструкція, зберігаючи логічні та структурні відношення глибинного речення, трансформом якої вона є, має те саме предикативне значення, що й глибинне речення. „Похідні слова відкривають широкі можливості для розширення нашого знання, оскільки фіксують категорійні характеристики різних частин мови, співвідносні в межах того самого слова: одну, передану словом-мотиватором, а іншу – набуту в акті транспозиції в певну частину мови” [21, с. 224].

На периферії непередикатних знаків перебувають і синтаксичні деривати – відносні та присвійні прикметники (деякі з них із нашаруванням предикативного змісту), утворені від конкретних іменників, у яких наявна суперечність між категорійним граматичним значенням прикметника (значенням ознаки предмета) і глибинною семантикою предметності, напр.: *Жайворони плутались у металевій сітці* (В. Шевчук) // *Сітка виготовлена з металу*; *Ноель нотувала в пам’яті кожне батькове слово* (Наталена Королева) // *Батько вимовляє слова; І даль доносить пісню журавлину* (В. Сосюра) // *Журавлі співають пісню*.

Дієприслівник у плані номінації слугує насамперед засобом додаткової характеристики якоїсь дії чи певного стану через вказівку на іншу динамічну ознаку. Як і інфінітиви, дієприслівники не мають здатності поєднуватися із суб’єктом у називному відмінку. За допомогою дієслівної семантики вони можуть виражати діяльність, процес, час, вид, стан, а від прислівника ці утворення взяли іншу ознаку – незмінність. Дієприслівники репрезентують усі ті відношення, які передають зазвичай дієслова. Інша справа, що, виражаючи допоміжну супровідну до основної дію, дієприслівник може виконувати роль не лише „другорядного присудка” (*Дівчати йшли, співаючи пісень*), а й супровідної обставини щодо дії основного предиката, тобто містити додаткові роз’яснювальні чи уточнювальні відомості про сам предмет (*Дівчати йшли співаючи*). „Їх можна назвати (хоча це і не зовсім точно) складними, з огляду на те, що в дієприслівниках головний акт предикації, виражений дієсловом-присудком, ускладнюється другим або другими актами предикації, вираженими дієприкметниками і дієприслівниками” [1, с. 73], напр.: *Дівчата йшли та співали*.

Дієприкметник як предикатна синтаксема характеризує суб'єкт чи об'єкт з атрибутивно-предикатного боку, оскільки має подвійну природу (вербоїд). Передаючи ознаку, яка постає як наслідок якоїсь дії чи стану, через свої ономасіологічні властивості, він „стискує” в собі семантичні ознаки як дієслова, що називає дію (стан), так і прикметника, який репрезентує ознаку за цією дією (станом) особі чи предмету [11, с. 239]. Дієприкметникові притаманна нівеляція ознаки процесуальності та перетворення її на віддієслівну ознаку предмета: ізольований дієприкметник не має визначальних для дієслова морфологічних категорій часу (не виражає стосунку до моменту мовлення, а зберігає лише часову співвіднесеність із дієслівними формами теперішнього та минулого часу) та способу (утрачено морфологічні показники цих граем) [7, с. 131; 9, с. 287]. Натомість дієприкметник виявляє граматичні ознаки прикметника – рід, число, відмінок, які мають залежний і словозмінний характер. Найістотніша ознака дієприкметників полягає в тому, що в сучасній українській літературній мові не вживаються т. зв. активні дієприкметники теперішнього часу.

О. Каминіна вважає, що дієприкметники – це „завжди потенційні присудки”, і протиставляє їх напівпредикативним іменникам – аналогам іменних присудків [17, с. 58]. Така позиція видається не зовсім коректною з функціонального погляду. У нашому дослідженні будемо спиратися на концепцію І. Вихованця та К. Городенської, які, зважаючи на неоднорідність і граматичну роздвоєність дієприкметників, скласифікували їх на синтетичні прикметникові та аналітичні дієслівні. Власне предикативну (а не потенційну! – О. К.) функцію виконують аналітичні дієприкметникові форми в складеному іменному присудку, а потенційно предикативну – синтетичний дієприкметник як атрибутивний поширювач у присубстантивній позиції [9, с. 287–288]. Наприклад: *Веретено випало з **отерплих** пальців молодиці* (М. Стельмах).

У типових виявах дієприкметнику притаманна комунікативна функція актуалізатора теми за актуального членування. Із погляду синтаксичних зв'язків найістотнішою вважають ту ознаку, що визначає потребу доповнення змісту конкретного слова іншими словами, тобто лексичного оточення (І. Вихованець, Г. Золотова та ін.). Поширеність дієприкметникової форми залежними словами (семантична наповненість) посилює його предикативність, зумовлюючи відокремлення, а отже, й перетворення в напівпредикативну чи предикативну конструкцію, як-от: *Михалчевський підняв свої очі до **підсвіченого** неба // Михалчевський підняв свої очі до неба, **підсвіченого світлом місяця*** (І. Нечуй-Левицький) // *Михалчевський підняв свої очі до неба, **яке підсвітив своїм світлом місяць***. Попри те, якщо дієприкметник набуває переносного чи образного значення, то він не може трансформуватися в конструкції з особовими формами дієслова, порівн.: *збита з дощичок скринька та туго збита Василина*.

Дієприкметник може входити також до складу подвійного присудка, напр.: *І Матій **п р и й ш о в** з роботи пізно вночі **змучений**, ледве живий* (І. Франко). За відповідної актуалізації та перерозподілу комунікативних акцентів у висловленні „цей подвійний зв'язок розчленовується на два окремих присудки, що стосуються підмета” [11, с. 239–240]. Наприклад: *Настина **мати** с т о я л а на порозі **задихана, зневолена, збуджена*** (Б. Лепкий) // *Мати стояла на порозі + Мати була задихана + Мати була зневолена + Мати була збуджена*. Закцентуємо, часто дієприкметники в реченні функціонують як сурядні ряди словоформ – інших дієприкметників, прикметників, прийменниково-відмінкових форм, як-от: *До покою **ввійшла Рифка заплакана і вся червона, мов грань*** (І. Франко); *Ішли **дівчатка усміхнені, в биндах і пацьорках*** (В. Зубар).

У наведених прикладах немає „жодної нотки, котра не звучала б якось по-своєму в природній гамі речення. Виходить, що предикативне значення кожного речення має своєрідність, що черпається із загальної скарбниці мови: кожного разу в тій скарбниці вибирається щось окреме, низка окремих у їх характерних поєднаннях значень і форм; на цій основі визрівають і новітні поєднання, оновлений зміст речень” [18, с. 9].

Отже, ономасіологічне узгодження (термін О. Селіванової [29, с. 144]) засобів первинної та вторинної предикації постає внаслідок: 1) семантичної еквівалентності (уживання синтаксичних дериватів); 2) доповнення різних ознак семантики означеного за актуалізації, напр.: *Сніжинки, надворі сніжинки **роями** летять до вікна* (В. Сосюра); *Хмари **кошлатилися, мов гриби*** (І. Чендей); *Твоя печаль **кульбабкою** цвіте* (М. Лазарук); 3) перенесення, що супроводжує метафору – *Летить моїх **думок** чіпка **ожина*** (В. Вознюк).

Речення системи вторинної предикації – результат процесів синтаксичної компресії та редукції, супроводжуваних замінами синтаксичних зв'язків між компонентами реченнєвої структури. Вторинна предикація як природний наслідок згортання синтаксичного цілого в слово компенсується через гнучкість значень похідних мовних одиниць, смність їхньої семантики, здатність своєю лаконічною формою репрезентувати окреме висловлення. У подальшому важливо дослідити процес організації та передавання інформації, урахуваючи чинник мовця, чинник адресата, а також значення висловлення в його різних контекстах.

Література

1. Азарова Л. С. Дієприслівники в українській мові: статус, функціонування [Текст]: монографія / Л. С. Азарова, Е. С. Сосинович. – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2005. – 124 с.
2. Антонова С. Н. Теория номинации в свете функциональной лингвистики: деятельностный поход [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2010alyans/fl2_anton.php
3. Арполенко Г. П. Числівник української мови [Текст]: [монографія] / Г. П. Арполенко, К. Г. Городенська, Г. Х. Щербатюк. – К.: Наук. думка, 1980. – 242 с.
4. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы [Текст]: [монографія] / Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1976. – 383 с.
5. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка [Текст] / Шарль Балли; [перевод Е. В. и Т. В. Вентцель; ред., вступ. ст. и прим. Р. А. Будагова]. – 2-е изд., стереотип. – М.: УРСС, 2001. – 416 с. – (Лингвистическое наследие XX века).
6. Безпояско О. К. Граматика української мови: Морфологія [Текст] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
7. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті [Текст]: [монографія] / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
8. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення [Текст]: [монографія] / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1983. – 219 с.
9. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика української мови [Текст] / І. Вихованець, К. Городенська; за ред. члена-кор. НАН України І. Вихованця. – К.: Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – С. 6–216.
10. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць [Текст]: [монографія] / К. Г. Городенська / Ін-т мовознавства; відп. ред. І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1991. – 192 с.
11. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць [Текст]: монографія / Н. В. Гуйванюк. – Чернівці: Рута, 1999. – 336 с.
12. Гуйванюк Н. Ономазіологічна близькість частин мови як основа кореферентності висловлень [Текст] / Ніна Гуйванюк // Мовознавчий вісник: зб. наук. праць на пошану професора Катерини Городенської з нагоди її 60-річчя / МОН України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького; відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2009. – С. 176–188.
13. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: Морфологія [Текст]: монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 1996. – 437 с.
14. Загнітко А. П. Український інфінітив у структурі простого речення: типологія функцій і семантика [Текст] / А. П. Загнітко // Вісник Львівського університету: зб. статей / ред. кол.: Т. Ю. Салига. – Львів: Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – Вип. 34. – Ч. I. – С. 3–10. – (Серія філологічна).
15. Ирисиханова О. К. Отглагольная номинация в современных парадигмах лингвистического знания [Текст] / О. К. Ирисиханова // Парадигмы научного знания в современной лингвистике: сб. научн. трудов / отв. ред. Е. С. Кубрякова. – М.: ИНИОН РАН, 2006. – С. 86–108.
16. Історія української мови. Синтаксис [Текст] / Арполенко Г. П., Грищенко А. П., Німчук В. В. та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – 504 с.
17. Камынина А. А. Современный русский язык: Синтаксис простого предложения [Текст] / А. А. Камынина. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 102 с.
18. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови [Текст]: навч. посібн. / М. У. Каранська – К.: Либідь, 1995. – 312 с.
19. Кобченко Н. Слабке керування й вільне поєднання у відмінковому вияві як реалізація валентної й невалентної сполучуваності [Текст] / Наталія Кобченко // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць / укл.: Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – Вип. 15. – С. 265–269.
20. Кубрякова Е. С. Части речи в ономазіологическом освещении [Текст]: [монографія] / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1978. – 115 с.

21. Кубрякова Е. С. Когнитивный взгляд на природу частей речи [Текст] / Е. С. Кубрякова // Словарь. Грамматика. Текст : сб. трудов / РАН, отд. лит. и языка Института русского языка имени В. В. Виноградова; отв. ред. Ю. Н. Караулов, М. В. Ляпон. – М., 1996. – С. 218–224.
22. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности [Текст] : [монография] / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 160 с.
23. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія [Текст] / І. К. Кучеренко / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Вид. 2-ге, уточн. й доп. – Вінниця : „Поділля-2000”, 2003. – 464 с.
24. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику [Текст] / Дж. Лайонз / пер. с англ. под ред. и с предисл. В. А. Звегинцева. – М. : Прогресс, 1978. – 543 с.
25. Лушай В. В. Синтаксическая семантика инфинитива в русском предложении [Текст] / В. В. Лушай // Грамматическая семантика глагола и имени в языке и речи : сб. научн. трудов / ред. кол. : Н. А. Луценко (отв. ред.) и др. – К. : УМКВО, 1988. – С. 69–77.
26. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення [Текст] / О. С. Мельничук. – К. : АН УРСР, 1966. – 324 с.
27. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій [Текст] : [монографія] / М. В. Мірченко. – Вид. 2-ге, переробл. – Луцьк : РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
28. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике [Текст] : в 4-х т. / А. А. Потебня: Т. 1–2. – М. : Учпедгиз, 1958. – 536 с.; Т. 3. – М. : Просвещение, 1968. – 551 с.
29. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми [Текст] : [підручник] / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
30. Сич В. Ф. Синтаксичні функції інфінітива [Текст] / В. Ф. Сич // Українська мова і література в школі. – 1972. – № 3. – С. 24–30.
31. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса [Текст] / Л. Теньер / пер. с фр. И. М. Богуславского, Л. И. Лухт, Б. П. Нарумова, С. Л. Сохно. – М. : Прогресс, 1988. – 655 с.
32. Черемисина М. И. О содержании понятия „предикативность” в синтаксисе сложного предложения [Текст] / М. И. Черемисина // Полипредикативные конструкции и их морфологическая база (на материале сибирских и европейских языков) : сб. науч. трудов; отв. ред. М. И. Черемисина. – Новосибирск : Наука, Сибир. отд., 1980. – С. 154–180.
33. Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2 кн. – Кн. І. : Мовознавство [Текст] / упоряд. : Л. Масенко. – К. : Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2008. – 583 с.
34. Ярцева В. Н. Пределы развертывания синтаксических структур в связи с объемом информации [Текст] / В. Н. Ярцева // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения (доклады на конференции по теорет. проблемам синтаксиса) / отв. ред. Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1969. – С. 163–178.